

ЛОВАЧУК І. М. Principles of teaching German as a second foreign language in the economic university.

The article deals with the consideration of specific teaching of German as a second foreign language after English in economic university. Particular attention author focuses on the theoretical analysis of the basic principles and approaches.

Keywords: *a second foreign language, factors affecting learning, principles, approaches, intercultural communication.*

УДК 73.033:372.32(477)

Лозинська С. В.
Львівський національний
університет імені Івана Франка

**СУСПІЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ОРГАНІЗАЦІЇ
ТРУДОВОГО ВИХОВАННЯ ТА ФОРМУВАННЯ ЕЛЕМЕНТАРНИХ
ТРУДОВИХ НАВИЧОК ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ
(1918–1939 рр.)**

Статтю присвячено проблемі організації трудового виховання та формування елементарних трудових навичок дітей дошкільного віку (1918–1939 рр.). Розглядаються особливості діяльності “Харківської педшколи” та аналізується науковий доробок її представників. Визначається вплив ідеології на формування наукових позицій дошкільної педагогіки.

Ключові слова: *дитина-дошкільник, вітчизняні педагоги, трудове виховання дітей дошкільного віку, рефлексологія, педологія, “Харківська педшкола”, формування елементарних трудових навичок.*

Аналіз сучасної педагогічної літератури засвідчує, що в останні роки проблеми відродження та розвитку національного дошкільного виховання, оновлення змісту діяльності дитячих дошкільних закладів привертають увагу багатьох вітчизняних учених. Зокрема, вагомий внесок у розробку концептуальних положень розбудови дошкільля в умовах національно-культурного відродження Української держави здійснили Л. Артемова, Е. Вільчковський, О. Проскура, М. Стельмахович, С. Цвек. Суттєвого дослідження та розробки потребують питання трудового виховання дошкільників, оскільки розвиток сучасного суспільства вимагає кардинальної його перебудови.

Разом з тим, історичні аспекти українського дошкільного суспільного виховання не знайшли належного відображення педагогічній літературі. Відсутні публікації, які б висвітлювали досвід трудового виховання та формування елементарних трудових навичок дітей дошкільного віку.

Аналіз основних досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання цієї проблеми і на які спирається автор, виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується означена стаття. У педагогічних дослідженнях увиразнюється й виокремлюється проблема трудового виховання та формування елементарних трудових навичок дітей дошкільного віку. Серед науковців, які активно розробляють цю тему у її тісному зв'язку із екологічним, естетичним, моральним, інтелектуальним вихованням дошкільнят, природа як засіб активізації ігрової діяльності дітей, слід назвати Л. Артемову, В. Дрязгунову, В. Фокіну, З. Борисову, М. Лучич, Н. Яришеву та ін.

Завданням нашого дослідження є дослідження проблеми організації трудового виховання та формування елементарних трудових навичок дітей дошкільного віку (1918–1939 рр.); детальний розгляд особливостей діяльності “Харківської педшколи”; аналіз наукового доробку її представників.

Питання трудового виховання дітей дошкільного віку були предметом наукових досліджень, практичного вивчення та узагальнення українських педагогів у період з 1918 до 1939 рр. Ретельно досліджувалися зміст, організаційні форми дитячої праці, обсяг трудових умінь і навичок, методи та прийоми трудового виховання і формування елементарних трудових навичок. Наукові дослідження та передовий педагогічний досвід зазначають, що в безпосередній трудовій діяльності складаються суспільні мотиви дитячої праці, формуються певні уміння і навички, трудова направленість, розвивається ініціатива, самостійність, творчі здібності дітей [3, с. 230-234].

Проблема трудового виховання була предметом дослідження протягом багатьох років. Особливо плідними у цій сфері стали пошуки українських учених періоду 1918–1939 років. Доказом цього є ювілейна наукова сесія “Розвиток дошкільного виховання в Українській РСР за 50 років радянської влади”, що проводилася під егідою Науково-дослідного інституту педагогіки та Науково-дослідного інституту психології та Педагогічного товариства УРСР [5, с. 230-234]. Головними питаннями, з якими виступили вчені та педагоги-практики на сесії були: розробка досконалої системи трудового виховання дітей дошкільного віку; визначення змісту, форм, методів трудового виховання; з'ясування обсягу трудових дій та доручень для дітей дошкільного віку, доступного дітям кожної вікової групи (Т. В. Введенська, З. В. Борисова).

Тенденції розвитку та становлення змісту дошкільного виховання у період 1921–1927 років зумовлювався соціальними передумовами, а саме – розбудовою нової держави. З огляду на це, тривав пошук нових парадигм і концепцій дошкільного виховання, зокрема трудового. Так у 30-х

роках ХХ століття І. Соколянський та О. Залужний визначили “систему зумовленого виховання за єдиновірну” [4, с. 7]. Перед вченими-педагогами ставилося завдання чітко і вичерпно сформулювати сутність зумовленого виховання і визначити, “що значить зумовити поведінку дітей дошкільного віку і як саме слід зумовлювати її, щоб потім уже підійти і до практичного здійснення наших теоретичних стверджень, себто до створення досвідної дошкільної установи” [4, с. 7].

У зв'язку з цим була розроблена така формула: П (поведінка) = О (організм) + С (середовище). Виходячи із цієї формули “педагог повинен був ставити перед собою подвійні завдання: по-перше – вдосконалювати “О” (організм), як реактивний апарат, щоб якнайбільше пристосувати його до виконання соціальних функцій, по-друге – якнайдоцільніше організувати “С” (середовище, оточення) як чинник, що стимулює й зумовлює в цілому спрямованість “П”, і як джерело всіх його подразників, що падають на “О”” [3, с. 7].

Ці наукові положення, які пізніше були трактовані як шкідливі і хибні, цілком стосувалися організації трудового виховання та формування елементарних трудових навичок дошкільників.

Найважливішими завданнями розвитку дитини вчені-рефлексологи вважали:

- “а) розвивати і удосконалювати моторовий апарат (ефектори);
- б) розвивати функції аналізаторів;
- в) удосконалювати складні форми діяльності організму;
- г) виробляти певну художність в оформленні поведінки, та все це вважали ми не за самовільні завдання, а за супровідні, хоча й визнавали всю їхню значимість для формування цілої поведінки” [4, с. 8].

Таким чином, трудове виховання та формування елементарних трудових навичок мало під собою розвиток відповідних рефлексів у певному середовищі і максимальний розвиток дитячого організму з метою його якнайкращої соціалізації. Теорія рефлексології не знайшла підтримки не лише у середовищі практичних працівників, але й сфері науковій і була відкинута як шкідлива і реактивна.

Послідовник і прибічник рефлексологічних поглядів П. Волобуєв також активно працював у Харківській досвідній станції, розробляючи педологічну теорію “Харківської педшколи”. Пізніше він назвав ці ідеї “ворожими, буржуазно-фашистськими, помилковими” [1, с. 49].

Під тиском ідеології, боячись утисків і репресій, розробники теорії дошкільного виховання, зокрема трудового, відмовлялися від власних наукових поглядів, переконань та ідей, критикували власні й чужі наукові праці; на сторінках періодичної преси публікували розгромні статті, у яких публічно відмовлялися від наукового доробку: “Не усвідомлюючи класово-

ворожого націоналістичної суті принципів “Харківської педшколи”, я довгі роки знаходився в полоні її методологічних, ідеалістичних і механічних концепцій, в полоні шкідливої, класово-ворожого теорії... Таку ж кваліфікацію зараз і даю і своїм роботам, присвяченим питанню дитячого колективу та політехнічної праці і дошкільному вікові” [1, с. 49-53].

Перед дошкільною педагогікою ставилися завдання перегляду її теоретичних та методичних засад з огляду на будівництво соціалістичного ладу: “Треба було науково обґрунтувати педагогічну роботу, треба було привести в певну погодженість мету й засоби виховання, підпорядкувавши їх загальним завданням доби диктатури пролетаріату. А для цього потрібен був ґрунтовний перегляд буржуазної педології...” [2, с. 16].

Така позиція була визначена також стосовно політехнічного виховання дошкільників. Вчені послідовно і системно відмовлялися від своїх поглядів щодо доцільності раннього політехнічного виховання, вважаючи, що таким способом переоцінюються дитячі сили і можливості, ігноруються специфічні особливості раннього дитинства, до дитячих садків механічно переносяться методи й форми роботи політехнічної школи тощо. Вчені-педологи вказували на такі свої помилки, як переоцінка сил і можливостей дошкільника, ігнорування специфічних рис у дитячій поведінці: “Ігнорування проблеми віку, як центральної педологічної проблеми, підтримка теорії “необмеженої пластичності дитини” – все це створювало педологічний ґрунт, на якому рясно базувалися такі лівацькі теорії в дошкільній педагогіці останніх років, як проектів завдання, як заперечення потреби гри і казки в роботі з дітьми дошкільного віку, як перебільшені вимоги в програмі для дошкільників із цих галузей роботи, і зокрема в галузі суспільнознавчої” [1, с. 52].

Аналізуючи зміст дошкільного виховання, до 1920 року А. Гендрихівська критикувала увесь надбаний потенціал українського дошкільця, вказувала на шкідливість зарубіжних течій та теорій: “А теоретична спадщина в дошкільній галузі полягала, по-перше, в педагогічних теоріях з орієнтацією на систему Фребеля та систему вільного виховання, по-друге, а націоналістично-шовіністичних тенденціях, що знайшли свій розвиток після повалення царату під час панування на Україні контрреволюційних, націоналістичних урядів. Планомірний розвиток радянської системи дошкільного виховання починається лише з 1920 року” [2, с. 14].

Вплив ідеології на науку на початку 30-х років ХХ ст. був тотальним, учені відмовлялися від результативних наукових досліджень, системно знищувалася наука: “Намагаючись втягти дітей молодшого дошкільного віку до виробничої праці, я об’єктивно підтримував буржуазно-фашистські тенденції – скоротити дитинство пролетарської дитини, об’єктивно творив

волю і бажання класового ворога” [1, с. 51]. У теорії дошкільного виховання, зокрема трудового, спостерігався застій; дослідження велися на емпіричному рівні, нівелювалися вітчизняні та зарубіжні напрацювання означеної проблеми.

Підводячи підсумки трудового виховання та формування елементарних трудових навичок у дітей дошкільного віку, українські вчені наголошують на тому, що правильна постановка трудового виховання дітей дошкільного віку як в дитячому садку, так і в сім’ї досліджуваного періоду набуває важливого значення: “В дошкільному віці можливі і повинні створюватися необхідні передумови психологічної готовності дітей до праці. Перед дитячим садком стоїть завдання – виховати у дітей інтерес та готовність до праці, повагу до трудівників, прищепити їм елементарні трудові навички та вміння, підготувати до майбутньої трудової діяльності” [3, с. 230-234].

Трудова діяльність дитини-дошкільника характеризується як своєрідна, така, що тісно пов’язана з грою і розглядається як засіб всебічного виховання. При цьому, наголошують педагоги, потрібно враховувати посильність праці; позитивне емоційне ставлення дитини до процесу та результату праці; зв’язок між мотивом і продуктом праці; різноманітність форм організації трудової діяльності дітей, постійний контроль і керівництво трудовою діяльністю.

Висновки з дослідження і перспективи подальших розвідок у цьому напрямку. Критичний аналіз розвитку дошкільної педагогіки та галузі дошкільля в Україні доводить, що значимий вплив на цей процес мали не лише позиції вітчизняних учених, але й і ті ідеї, які продукувалися за кордоном і популяризувалися шляхом публікацій у підручниках, посібниках, статтях періодичних видань тощо. У цих публікаціях висвітлювалися загальні проблеми становлення дошкільля у різних країнах; обґрунтовувалися особливості виховання, навчання і розвитку дитини-дошкільника; представлялися авторські методики роботи з дошкільнятами; наголошувалося на важливості праці і трудового виховання дитини, зокрема щодо формування елементарних трудових навичок.

Використана література:

1. *Волобуєв П.* До кінця знищити рештки фашистської теорії на педагогічному фронті // За комуністичне виховання дошкільника. – 1934 р. – № 7. – С. 49
2. *Гендрихівська А.* П’ятнадцять років дошкільного виховання на Україні // За комуністичне виховання дошкільника. – 1932. – № 10 – С. 12-22.
3. *Петрусенко Т.С.* (Міністерство освіти УРСР). Розвиток дошкільного виховання в Українській РСР за 50 років радянської влади Київ. – 1967. – С. 230-234
4. *Практика дошкільної роботи / за ред. проф. І. О. Соколянського і проф. О. С. Залужного. // Державне видавництво України, 1930. – С. 7.*
5. *Розвиток дошкільного виховання в Українській РСР за 50 років радянської влади Київ – 1967. – С. 230-234.*

Лозинская С. В. Общественно-педагогические условия организации трудового воспитания и формирования элементарных трудовых навыков детей дошкольного возраста (1918–1939 гг.)

Статью посвящено проблеме организации трудового воспитания и формирования элементарных трудовых навыков детей дошкольного возраста (1918–1939 гг.). Рассматриваются особенности деятельности “Харьковской педшколы” и анализируются научный опыт ее представителей. Определяется влияние идеологии на формирование научных позиций дошкольной педагогики.

Ключевые слова: ребенок-дошкольник, отечественные педагоги, трудовое воспитание детей дошкольного возраста, рефлексология, педология, “Харьковская педшкола”, формирование элементарных трудовых навыков.

LOZYNSKA S. V. Social and pedagogic conditions of labour education and formation of elementary labour skills of preschool children (1918–1939).

The article deals with the problem of organization labour education and formation of elementary labour skills of preschool children (1918–1939). The features and activities of “Kharkiv Pedagogical School” are examined, the scientific works of its representatives are analysed. The influence of ideology on the process of formation of preschool pedagogicscientific positions is determined.

Keywords: preschool children, teachers, labour education of preschool children, reflexology, pedology, “Kharkiv Pedagogical School”, formation of elementary labour skills.

УДК 378.015.31:502/504]:66-051

Лукашенко Т. Ф.
Відкритий міжнародний університет
розвитку людини “Україна”

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ІНЖЕНЕРІВ-ХІМІКІВ

Визначено вихідні позиції понять “умова” та “педагогічна умова”. Виявлено організаційно-педагогічні умови функціонування спецкурсу “Екохімія” як чинника формування екологічної компетентності майбутніх інженерів-хіміків, а саме, кваліфікація викладача; якість підготовки студентів, набуття знань на рівні компетенцій; наявність сучасної матеріально-технічної бази навчального закладу; мотивація студента до навчання та вимоги освітньо-професійної підготовки спеціаліста, покладені в основу Національної рамки кваліфікації.

Ключові слова: умови, організаційно-педагогічні умови, екологічна компетентність, майбутні інженери-хіміки.

Навчальний процес у вищих навчальних закладах повинен будуватися таким чином, щоб студенти чітко усвідомлювали значущість здобутих знань та їх роль у майбутній професійній діяльності. Разом з тим, сьогодні ми спостерігаємо суперечності між рівнем підготовки інженерів-хіміків з